

Ilmiy amaliy jurnal

№ 7 (9)
2026

YANGI O'ZBEKISTON IQTISODIYOTI

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

MIRZO ULUG‘BEK NOMIDAGI
O‘ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETI

YANGI O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTI

7

ISBN 978-9943-5256-3-4

Toshkent – 2026

MUNDARIJA

Umarov A.T. Mintaqalarni barqaror rivojlantirish strategiyasini shakllantirishning konseptual asoslari..... **7**

Хошимов П.З., Эгамназарова Г.Ш. Ўзбекистонда атроф-муҳитни муҳофаза қилишнинг иқтисодий ва ҳуқуқий асослари..... **13**

Raxmatova F.Y. To‘qimachilik sanoatida yashil investitsiyalar va resurs samaradorligini oshirish yo‘nalishlari..... **19**

Ergasheva A.F. Milliy hunarmandchilik brendlarini ilgari surishda raqamli marketing vositalaridan foydalanish..... **22**

Rahimova N.A. Inson resurslarini boshqarishda Big Data va HR analitikaning samarodorlikka ta’siri..... **25**

Эгамназарова Г.Ш. Аҳоли ўсишининг CO_2 эмиссияси, ресурслар истеъмоли ва уларнинг иқтисодий барқарорликка таъсири..... **28**

Хасанов У.Ю. Кибержиноят рискларини бошқариш амалиётининг концептуал асосларининг ривожланиши..... **33**

Алимухамедов Ш.Р. Божхона тўловларини ундиришда божхона қийматини аниқлашнинг ўрни..... **38**

Сапаров И.Х. Маҳаллий бюджетлар харажатлари ижросининг самарадорлигини ошириш масалалари (Тошкент вилояти мисолида)..... **43**

Shaydulov Sh.Sh. Surxondaryo viloyatida elektron tijorat rivojlanishiga ta‘sir etuvchi omillar tahlili **57**

Abdulxakimov Z.T. Dunyo zargarlik sanoatini rivojlanishining bugunki kundagi xolati..... **60**

Ibragimova G.S. Ta’lim sifatini oshirishda boshqaruv tizimining iqtisodiy samaradorligini rivojlantirish..... **65**

Davronova N., Abdulxakimov Z.T. Kaydzen konsepsiyasining nazariy va uslubiy asoslari..... **69**

Isaqov A.T. Fermer xo‘jaliklarida agroresurslardan foydalanish samaradorligini oshirish istiqbollarini prognozlash..... **73**

Berdimurodov U.S. Agrosanoat majmuasida klaster tizimini tashkil etish va rivojlantirishning iqtisodiy mexanizmlari..... **76**

Хусанбоева Т.М. Цели и задачи преподавания экономических дисциплин в системе высшего образования..... **82**

Alimov N.H. Global adolat kodeksi va global adolat reytingini (indeksini) joriy qilish yo‘llari..... **86**

Umurzaqova I.S. “Investitsiyalar taqsimoti va samaradorlik paradoksi: O‘zbekiston tarmoqlari misolida stoxastik chegara (SFA) va kvadrant tahlili”..... **92**

Safarova Y.A. Iqtisodiy o‘sishning infratuzilmaviy omillarining ta’sir mexanizmlarini baholash.... **101**

Eshqulova N.N. Mamlakat makroiqtisodiy barqarorligini ta’minlashda eksport va importning geografik diversifikatsiyasining ahamiyati..... **108**

Nabiyev A.K. O‘zbekistonda raqobatchilik muhitini shakllantirish va monopoliyaga qarshi qonunchilik..... **115**

Ketmanov A.M. Kichik biznesni moliyaviy resurslarni shakllantirish yo‘nalishlari..... **121**

Мурадов Б.А. Жаҳон мамлакатларида темир йўл транспортини инновацион ривожлантириш тажрибаси..... **125**

Jo‘rayeva M.Z. O‘zbekiston mintaqalarida yashil investitsiyalar va barqaror rivojlanish o‘rtasidagi bog‘liqlik tahlili..... **131**

Qodirov H.M. Adir hududi ekotizimlarini boshqarishda intensiv sug‘orish tizimini joriy etish..... **136**

Jo‘rayeva M.A. Kichik biznes subyektlariga jalb etilgan investitsiyalarni raqobatbardoshlik transmissiya mexanizmi va uni baholash uslubiyoti (Andijon viloyati misolida)..... **143**
Muhsinova F.A. Raqamli texnologiyalarning inson resurslarini boshqarishdagi o‘rni va innovatsion yondashuvning nazariy jihatlari..... **151**
Kamoldinova N.A. Kichik biznesda ayollar bandligining ahamiyati..... **157**
Xamrayeva S.I. Raqamli iqtisodiyot sharoitida xalqaro savdoning transformatsiyasi va iqtisodiy rivojlanishga ta’siri..... **161**
Dadaboyeva M.M. Andijon viloyatida kichik biznes eksportining hozirgi holati va rivojlanish tendensiyalari..... **166**
Xakkulov A.U. Tijorat banklarida foiz risklarini baholashning nazariy va metodologik asoslari..... **171**
Allasheva N.A. Zamonaviy globallashuv sharoitida moliyaviy risklar va ularni boshqarish strategiyalari..... **179**
Atoyev N.R. Yangi industrial mamalakatlar: Chili va Singapur modeli tahlili va ularni O‘zbekistonda qo‘llash imkoniyatlari..... **182**
Yangiboev R.B. O‘zbekiston bank tizimi likvidliligiga ta’sir etuvchi omillarining empirik tahlili.... **190**
Nazarov J.R. Yashil iqtisodiyot: O‘zbekistonning barqaror kelajagiga yo‘l..... **198**
Qo‘zieva N.N. Tijorat banklarida mijozlar bazasini shakllantirishning nazariy asoslari..... **202**
Wang Jiahao Исследование по вопросам совместного развития индустрии электронной коммерции между Пекином и Ташкентом в рамках «Цифрового Шелкового пути»..... **207**
Qurbanov U.E. O‘zbekiston Respublikasi hududlari kesimida aholi daromadlarining iqtisodiy tahlili..... **216**
Abduvaxidova N.A. O‘zbekistonda barqaror turizmni rivojlantirishda raqamli texnologiyalar va innovatsion yondashuvlar..... **221**
Murodov O.U. Sanoat korxonalarida resurslardan samarali foydalanish jarayoniga ta’sir etuvchi omillar..... **225**
Xasanov S.Q. “To‘qimachilik sanoati korxonalari raqobatbardoshligini oshirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlari..... **229**
Kabilov O.X. Paxta va g‘alla urug‘liklarini tayyorlovchi korxonalar faoliyatiga ta’sir etuvchi omillar **234**
Pirmanov O.B. Oliy ta’lim tizimi raqamli ekotizimini shakllantirishdagi tizimli muammolar va boshqaruvdagi uzilishlar tahlili..... **238**

UDK: 336.717

O‘ZBEKISTON BANK TIZIMI LIKVIDLILIGIGA TA’SIR ETUVCHI OMILLARINING EMPIRIK TAHLILI

ЭМПИРИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ФАКТОРОВ, ВЛИЯЮЩИХ НА ЛИКВИДНОСТЬ БАНКОВСКОЙ СИСТЕМЫ УЗБЕКИСТАНА

EMPIRICAL ANALYSIS OF FACTORS AFFECTING BANKING SYSTEM LIQUIDITY IN UZBEKISTAN

Yangiboev Rustam Berdiyarovich
Mirzo Ulug‘bek nomidagi O‘zbekiston milliy universiteti mustaqil izlanuvchisi

Annotatsiya

Ushbu maqolada O‘zbekiston bank tizimi likvidliligiga ta’sir etuvchi makroiqtisodiy va bank tizimiga xos ichki omillar nazariy hamda empirik jihatdan tadqiq etilgan. Bank tizimi likvidliligining to‘lovlar uzluksizligi, depozit majburiyatlarini o‘z vaqtida bajarish, kreditlash jarayoni barqarorligi va moliyaviy tizim mustahkamligini ta’minlashdagi ahamiyati asoslangan. Tadqiqotda O‘zbekiston Respublikasi Markaziy bankining 2020-2025 yillarga oid rasmiy statistik ma’lumotlari asosida likvidlilikni qoplash me’yori koeffitsiyenti, sof barqaror moliyalashtirish me’yori, yuqori likvidli aktivlar ulushi, kredit-depozit nisbati, depozitlar tarkibi, muammoli kreditlar va kapital yetarliligi ko‘rsatkichlarining dinamikasi tahlil qilingan. Kreditlar va depozitlar o‘rtasidagi mutanosiblik bank tizimi likvidliligini belgilovchi asosiy omillardan biri ekani aniqlangan.

Kalit so‘zlar: bank tizimi, bank likvidliligi, likvidlilik riski, likvidlilikni qoplash me’yori, sof barqaror moliyalashtirish me’yori, yuqori likvidli aktivlar, kredit-depozit nisbati, makroiqtisodiy omillar, stress-test, likvidlilikka bosim indeksi.

В статье с теоретической и эмпирической точек зрения исследованы макроэкономические и внутренние факторы банковской системы, влияющие на ликвидность банковской системы Узбекистана. Обоснована значимость ликвидности банковской системы в обеспечении непрерывности платежей, своевременного исполнения обязательств по депозитам, устойчивости процесса кредитования и стабильности финансовой системы. На основе официальных статистических данных Центрального банка Республики Узбекистан за 2020–2025 годы проанализирована динамика коэффициента покрытия ликвидности, коэффициента чистого стабильного фондирования, доли высококачественных ликвидных активов, соотношения кредитов и депозитов, структуры депозитов, проблемных кредитов и показателей достаточности капитала. Установлено, что сбалансированность объемов кредитов и депозитов является одним из ключевых факторов, определяющих ликвидность банковской системы.

Ключевые слова: банковская система, банковская ликвидность, риск ликвидности, коэффициент покрытия ликвидности, коэффициент чистого стабильного фондирования, высококачественные ликвидные активы, соотношение кредитов и депозитов, макроэкономические факторы, стресс-тестирование, индекс давления на ликвидность.

This article provides a theoretical and empirical examination of the macroeconomic and banking system-specific internal factors affecting the liquidity of Uzbekistan’s banking system. It substantiates the importance of banking system liquidity in ensuring the continuity of payments, the timely fulfilment of deposit obligations, the stability of the lending process, and the resilience of the financial system. Based on the official statistical data of the Central Bank of the Republic of Uzbekistan for 2020–2025, the study analyses the dynamics of the liquidity coverage ratio, net stable funding ratio, share of high-quality liquid assets, loan-to-deposit ratio, deposit structure, non-

performing loans, and capital adequacy indicators. The findings demonstrate that the balance between loans and deposits is one of the key determinants of banking system liquidity.

Keywords: banking system, bank liquidity, liquidity risk, liquidity coverage ratio, net stable funding ratio, high-quality liquid assets, loan-to-deposit ratio, macroeconomic factors, stress testing, liquidity pressure index.

Bank tizimi likvidliligi mamlakat moliyaviy barqarorligini ta’minlash, iqtisodiyot subyektlarining to‘lovlarini uzluksiz amalga oshirish, aholi va tadbirkorlik subyektlari mablag‘larining saqlanishini kafolatlash hamda iqtisodiyotning kredit resurslariga bo‘lgan talabini barqaror qondirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Bank tizimida yetarli likvid mablag‘larning mavjudligi tijorat banklariga joriy majburiyatlarni o‘z vaqtida bajarish, depozitlarni qaytarish, mijozlar to‘lovlarini amalga oshirish va kreditlash jarayonining uzluksizligini ta’minlash imkonini beradi. Aksincha, likvidlilikning yetishmasligi alohida bank faoliyatidagi muammo doirasidan chiqib, banklararo bozor, to‘lov tizimi, kredit taklifi va butun moliya tizimi barqarorligiga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin.

Bank tizimi likvidliligi faqat yuqori likvidli aktivlar hajmi yoki joriy pul oqimlarining holati bilan belgilanmaydi. U makroiqtisodiy muhit, pul-kredit siyosatining yo‘nalishi, inflyatsiya darajasi, iqtisodiy o‘sish sur’ati, milliy valyuta almashuv kursining o‘zgarishi va pul bozoridagi sharoitlar ta’sirida shakllanadi. Shu bilan birga, kreditlar va depozitlar o‘rtasidagi mutanosiblik, depozit bazasining muddat va valyuta tarkibi, kredit portfelining sifati, bank tizimining kapitallashuv darajasi, rentabelligi hamda aktivlar va majburiyatlar muddatlarining muvofiqligi kabi bank tizimiga xos ichki omillar ham likvidlilik holatiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Demak, bank tizimi likvidliligini alohida ko‘rsatkichlar asosida emas, balki o‘zaro bog‘liq makroiqtisodiy va ichki moliyaviy omillar tizimi doirasida baholash zarur.

So‘nggi yillarda global moliya bozorlaridagi o‘zgaruvchanlik, foiz stavkalarining keskin tebranishi, geosiyosiy noaniqliklar, kapital harakatining beqarorligi va raqamli moliyaviy xizmatlarning kengayishi bank likvidliligini boshqarishga nisbatan yangi talablarni yuzaga keltirmoqda. Raqamli to‘lov vositalari va masofaviy bank xizmatlarining rivojlanishi mijozlarga mablag‘larni qisqa vaqt ichida bir bankdan boshqasiga o‘tkazish imkonini berib, depozitlar harakatchanligini oshirmoqda. Natijada tarixan barqaror resurs sifatida qaralgan ayrim depozit turlarining iqtisodiy xususiyati o‘zgarib, banklardan likvidlilik riskini yanada tezkor baholash va boshqarish talab etilmoqda.

So‘nggi yillarda Yangi O‘zbekiston bank tizimi likvidliligida ijobiy tendensiyalar kuzatilmoqda. Ushbu o‘zgarishlarning qaysi omillar hisobiga yuz berganini faqat tavsifiy statistika asosida to‘liq aniqlash imkoni cheklangan. Masalan, depozitlar o‘sishi likvidlilikni oshirishi mumkin, biroq kreditlashning jadal kengayishi ushbu ta’sirni zaiflashtirishi ehtimoldan xoli emas. Asosiy foiz stavkasining oshishi bir tomondan banklar jalb qiladigan resurslar qiymatini ko‘paytirsa, ikkinchi tomondan depozitlarning o‘sishini rag‘batlantirishi mumkin. Inflyatsiya va valyuta kursidagi o‘zgarishlar esa aholi hamda korxonalarning depozit saqlash, valyuta tanlash va mablag‘larni boshqa aktivlarga o‘tkazish qarorlariga ta’sir ko‘rsatadi. Shu sababli bank tizimi likvidliligiga ta’sir etuvchi omillarning yo‘nalishi, kuchi va vaqt bo‘yicha kechikib namoyon bo‘lishini miqdoriy usullar orqali baholash zarur.

Mahalliy ilmiy adabiyotlar va amaliy tahlillarda bank likvidliligi ko‘pincha alohida me’yoriy koeffitsiyentlar dinamikasi, banklarning likvid aktivlari yoki kredit va depozitlar nisbati orqali baholanadi. Biroq makroiqtisodiy muhitni ifodalovchi ko‘rsatkichlar bilan bank tizimiga xos ichki omillarni yagona empirik modelda birlashtirish, ularning qisqa va uzoq muddatli ta’sirini aniqlash hamda natijalarning barqarorligini muqobil likvidlilik ko‘rsatkichlari orqali tekshirish zarurati saqlanib qolmoqda. Mazkur holat ushbu tadqiqotning ilmiy muammosini belgilaydi.

Tijorat banklarining likvidliligi moliyaviy vositachilik nazariyasida banklarning iqtisodiyotdagi asosiy vazifalaridan biri bilan uzviy bog‘liq holda tadqiq etiladi. Banklar nisbatan qisqa muddatli va talab qilib olinguncha majburiyatlarni jalb qilib, ularni uzoq muddatli kreditlar va investitsiyalarga yo‘naltiradi. Mazkur muddatlar transformatsiyasi iqtisodiyotda likvidlilik yaratishga

xizmat qilsa-da, aktivlar va majburiyatlarning muddati, valyutasi hamda pul oqimlari o‘rtasidagi nomuvofiqlikni keltirib chiqaradi. Shu sababli bank likvidliligi bir tomondan moliyaviy vositachilik samaradorligini, ikkinchi tomondan esa bank tizimining qisqa muddatli moliyaviy shoklarga bardoshliligini ifodalaydi.

Bank likvidliligini baholashga oid zamonaviy adabiyotlarda ikki o‘zaro bog‘liq, ammo iqtisodiy mazmuni jihatidan farq qiluvchi yondashuv mavjud. Birinchi yondashuv bankning likvidlilik zaxirasini, ya’ni uning qisqa muddatda pulga aylantirilishi mumkin bo‘lgan aktivlari hajmini o‘rganadi. Ikkinchi yondashuv esa bankning kreditlash va muddatlar transformatsiyasi orqali iqtisodiyot uchun likvidlilik yaratish qobiliyatini baholaydi. Bank yuqori miqdorda likvid aktivlarni saqlagan holda o‘z likvidlilik riskini kamaytirishi mumkin, biroq bu kreditlash hajmi va likvidlilik yaratish imkoniyatining qisqarishi bilan kechishi ehtimoldan xoli emas. Shuning uchun likvidlilik zaxirasining ko‘payishi har doim ham bank vositachiligi samaradorligining oshganini anglatmaydi [1].

2007-2009 yillardagi global moliyaviy inqiroz banklarning kapital yetarliligi ta’minlangan sharoitda ham moliyalashtirish manbalari keskin qisqarishi va qisqa muddatli majburiyatlarni qayta moliyalash imkoni yo‘qolishi mumkinligini ko‘rsatdi. Shu asosda Bazel qo‘mitasi tomonidan bank likvidliligini tartibga soluvchi ikkita asosiy me’yor, ya’ni likvidlilikni qoplash me’yori koeffitsiyenti (LCR) va sof barqaror moliyalashtirish me’yori koeffitsiyenti (NSFR) ishlab chiqildi. LCR bankning 30 kunlik stress sharoitida kutiladigan sof pul chiqimlarini yuqori sifatli likvid aktivlar hisobiga qoplash qobiliyatini, NSFR esa bir yillik davrda aktivlar va balansdan tashqari operatsiyalarni barqaror moliyalashtirish manbalari bilan ta’minlanganlik darajasini ifodalaydi [2].

Mazkur tartibga solish yondashuvi bank likvidliligini qisqa va uzoq muddatli jihatdan birgalikda baholash zaruratini yuzaga keltirdi. LCR qisqa muddatli pul chiqimlari va likvid aktivlar zaxirasiga yo‘naltirilgan bo‘lsa, NSFR aktivlar muddati bilan moliyalashtirish manbalarining barqarorligi o‘rtasidagi tarkibiy mutanosiblikni ta’minlashga xizmat qiladi. Shu bois zamonaviy empirik tadqiqotlarda likvid aktivlarning jami aktivlardagi ulushi, kredit-depozit nisbati, LCR va NSFR kabi ko‘rsatkichlar bir-birini to‘ldiruvchi natijaviy o‘zgaruvchilar sifatida qo‘llanilmoqda [3].

DeYoung va Jang AQSh tijorat banklarining 1992-2012 yillardagi ma’lumotlarini o‘rganib, banklar majburiy likvidlilik standartlari to‘liq joriy etilmasidan oldin ham o‘z likvidlilik pozitsiyalarini faol boshqarganini aniqlagan. Tadqiqot natijalari banklar kreditlarning asosiy depozitlarga nisbati bo‘yicha muayyan maqsadli darajani belgilaganini va balans tuzilmasini shu maqsadga moslashtirganini ko‘rsatadi. Shuningdek, banklar amaliyoti NSFRning iqtisodiy mantig‘iga mos kelgan, biroq bank hajmi ortgan sari likvidlilikning maqsadli darajasi pasayib, uni boshqarish tezligi oshgan [4].

Ushbu natija bank likvidliligi faqat tashqi me’yoriy talablar ta’sirida emas, balki bankning biznes modeli, aktivlar tarkibi, depozit bazasi va boshqaruv strategiyasi asosida ham shakllanishini ko‘rsatadi. Banklar kredit portfelini kengaytirish va yuqori daromad olish maqsadida likvid aktivlar ulushini qisqartirishi mumkin. Biroq likvidlilikning haddan tashqari past darajasi depozitlar chiqib ketishi, banklararo mablag‘lar qiymatining oshishi yoki bozor moliyalashtirishining cheklanishi sharoitida bankning zaifligini kuchaytiradi.

Bank likvidliligiga ta’sir etuvchi ichki omillar bo‘yicha tadqiqotlarda depozitlar hajmi va tarkibi, kreditlash faolligi, kapital yetarliligi, aktivlar sifati, rentabellik hamda bank hajmi asosiy tushuntiruvchi ko‘rsatkichlar sifatida ajratiladi. Ushbu omillarning ta’sir yo‘nalishi turli mamlakatlar va bank guruhlari bo‘yicha bir xil emas. Bu bank tizimining institutsional tuzilishi, moliyalashtirish manbalari, bozor rivojlanganligi va tartibga solish talablaridagi farqlar bilan izohlanadi.

Depozitlar bank likvidliligini ta’minlovchi asosiy ichki manbalardan biri hisoblanadi. Barqaror depozit bazasining kengayishi bankka tashqi va qisqa muddatli moliyalashtirishga bo‘lgan qaramlikni kamaytirish imkonini beradi. Biroq depozitlarning barcha turlari bir xil barqarorlikka ega emas. Muddatli va jamg‘arma depozitlari nisbatan barqaror resurs bo‘lsa, talab qilib olinguncha depozitlar tezkor chiqib ketishi mumkin. Shu sababli depozitlarning umumiy hajmi bilan bir qatorda ularning muddat, valyuta va mijozlar tarkibini ham hisobga olish zarur.

Shundan kelib chiqib, O‘zbekiston bank tizimi likvidliligiga ta’sir etuvchi omillarni ikki guruhga, makroiqtisodiy va bank tizimiga xos ichki omillarga ajratib, ularning ta’sirini yagona empirik model doirasida baholash taklif etildi. Natijaviy o‘zgaruvchilar sifatida LCR, NSFR va yuqori likvidli aktivlarning jami aktivlardagi ulushidan foydalanish, ta’sir etuvchi omillar sifatida esa kredit-depozit nisbati, depozitlar hajmi va tarkibi, muammoli kreditlar, kapital yetarliligi, rentabellik, asosiy stavka, inflyatsiya va valyuta kursi ko‘rsatkichlarini kiritish maqsadga muvofiq. Ushbu yondashuv O‘zbekiston bank tizimi likvidliligini shakllantiruvchi omillarning ta’sir yo‘nalishi, miqdori va vaqt bo‘yicha xususiyatlarini aniqlash imkonini beradi.

O‘zbekiston Respublikasi Markaziy bankining statistik byulleteni ma’lumotlariga ko‘ra [5], O‘zbekiston bank tizimida LCR va NSFR koeffitsiyentlari belgilangan 100 foizlik minimal talabdan yuqori bo‘lganini ko‘rsatdi. Biroq likvidlilik ko‘rsatkichlari dinamikasi bir maromda kechmagan. Ayrim davrlarda qisqa muddatli likvidlilik zaxirasi kamaygan bo‘lsa, boshqa davrlarda yuqori likvidli aktivlar jadal ko‘paygan.

1-jadval

O‘zbekiston bank tizimi likvidliligi va unga ta’sir etuvchi asosiy ichki ko‘rsatkichlar

Yil	LCR, %	NSFR, %	Yuqori likvidli aktivlar ulushi, %	Kredit-depozit nisbati, %	Muddatli depozitlar ulushi, %	Talab qilib olinguncha depozitlar ulushi, %	NPL, %	Kapital yetarliligi, %
2020	224,47	109,95	14,15	241,38	43,41	46,90	2,09	18,40
2021	189,63	115,43	17,69	208,97	46,89	44,31	5,20	17,50
2022	211,59	115,56	19,44	179,96	42,80	46,45	3,59	17,82
2023	164,82	111,76	14,86	195,05	53,62	36,43	3,53	17,54
2024	193,76	115,32	17,32	172,70	56,55	33,98	3,97	17,37
2025	207,53	119,93	21,07	144,76	55,85	30,87	2,99	18,34

Manba. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki ma’lumotlari asosida muallif hisob-kitoblari.

LCR koeffitsiyenti tahlil davrida 135,31 foizdan 256,14 foizgacha bo‘lgan oraliqda shakllangan. Uning eng past qiymati 2021 yil yanvar oyida, eng yuqori qiymati esa 2022 yil iyul oyida kuzatilgan. 2025 yil yakunida LCR 207,53 foizni tashkil etib, minimal talabdan ikki barobardan ko‘proq yuqori bo‘lgan. Bu bank tizimining 30 kunlik stress sharoitida kutiladigan sof pul chiqimlarini yuqori likvidli aktivlar bilan qoplash imkoniyati yetarli ekanini ko‘rsatadi.

NSFR koeffitsiyenti LCRga nisbatan kamroq tebrangan. Uning eng past qiymati 107,13 foizni, eng yuqori qiymati 119,93 foizni tashkil etgan. 2020–2025 yillar davomida NSFRning qariyb 10 foiz bandga oshishi bank tizimi aktivlarini barqaror moliyalashtirish manbalari bilan ta’minlash holati yaxshilanganidan dalolat beradi.

Yuqori likvidli aktivlarning jami aktivlardagi ulushi 2020 yil yakunidagi 14,15 foizdan 2025 yil yakunida 21,07 foizgacha ko‘paygan. Markaziy bank ma’lumotlarida ham 2025 yilda yuqori likvidli aktivlar hajmining ortishi va talab qilib olinguncha depozitlar ulushining qisqarishi bank tizimi likvidliligining yaxshilanishiga xizmat qilgani qayd etilgan.

Tahlil davrida eng sezilarli ijobiy o‘zgarish kredit-depozit nisbatida kuzatilgan. Mazkur ko‘rsatkich 2020 yil yakunidagi 241,38 foizdan 2025 yil yakunida 144,76 foizgacha, ya’ni 96,62 foiz bandga pasaygan. 2025 yilda depozitlar qoldig‘i kreditlar qoldig‘iga nisbatan tezroq o‘sgani sababli kredit-depozit nisbati 28 foiz bandga kamayib, rasmiy hisobotda 145 foiz darajasida qayd etilgan.

Shunga qaramay, kredit-depozit nisbatining 100 foizdan ancha yuqori bo‘lib qolishi kredit portfelining muayyan qismi depozitlardan tashqari manbalar, tashqi kredit liniyalari, banklararo mablag‘lar, obligatsiyalar va boshqa majburiyatlar hisobidan moliyalashtirilayotganini anglatadi. Shu bois mazkur ko‘rsatkichning pasayishi ijobiy baholansa-da, resurs bazasining tarkibiy barqarorligi masalasi dolzarbligicha qolmoqda.

Depozitlar tarkibida ham likvidlilik nuqtai nazaridan ijobiy siljish kuzatilgan. Muddatli depozitlarning jami depozitlardagi ulushi 2020 yil yakunidagi 43,41 foizdan 2025 yil yakunida 55,85 foizgacha oshgan. Talab qilib olinguncha depozitlar ulushi esa 46,90 foizdan 30,87 foizgacha

kamaygan. Rasmiy ma’lumotlarga ko‘ra, 2025 yil yakunida talab qilib olinguncha depozitlar ulushi 31 foizni tashkil etib, yil boshiga nisbatan 3 foiz bandga pasaygan.

Muammoli kreditlar ulushi tahlil davrida 1,85 foizdan 6,24 foizgacha bo‘lgan oraliqda tebrangan. Eng yuqori ko‘rsatkich 2021 yil iyul oyida kuzatilgan. Keyingi yillarda kredit portfeli sifatining yaxshilanishi natijasida 2025 yil yakunida NPL darajasi 2,99 foizgacha pasaygan. Markaziy bank hisobotiga ko‘ra, 2025 yilda muammoli kreditlar miqdori 15 foizga kamayib, ularning jami kreditlardagi ulushi 3 foizni tashkil etgan.

O‘tkazilgan empirik tahlil O‘zbekiston bank tizimi likvidliligining shakllanishida kreditlar va depozitlar o‘rtasidagi mutanosiblik hal qiluvchi ahamiyatga ega ekanini ko‘rsatdi. Kredit-depozit nisbati LCR, NSFR hamda yuqori likvidli aktivlarning jami aktivlardagi ulushiga nisbatan barqaror salbiy ta’sir ko‘rsatgan. Bunda depozitlar hajmining kreditlarga nisbatan tezroq o‘sishi 2025 yilda kredit-depozit nisbatining 28 foiz bandga pasayib, qariyb 145 foizga tushishiga xizmat qilgan [6].

Shu bilan birga, yuqori likvidli aktivlar hajmining ko‘payishi, talab qilib olinguncha depozitlar ulushining qisqarishi va uzoq muddatli depozitlar hajmining o‘sishi bank tizimi likvidliligining mustahkamlanishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatgan. Mazkur natijalar bank tizimi likvidliligini boshqarishda faqat me’yoriy koeffitsiyentlarga rioya qilish bilan cheklanmasdan, kreditlash sur’ati, resurslar tarkibi va makroiqtisodiy shoklarni o‘zaro bog‘liq holda hisobga olish zarurligini ko‘rsatadi.

Tadqiqot natijalaridan kelib chiqib, kredit-depozit nisbatini bank tizimi likvidliligiga bosimni oldindan aniqlovchi asosiy tezkor ko‘rsatkichlardan biri sifatida qo‘llash maqsadga muvofiq. Mazkur koeffitsiyentning faqat muayyan sanadagi qiymatini emas, balki uning:

uch va olti oylik harakatlanuvchi o‘rtachasini;

yillik o‘zgarish sur’atini;

kreditlar va depozitlar o‘sish sur’atlari o‘rtasidagi tafovutni;

milliy va xorijiy valyutalar bo‘yicha alohida holatini;

bank guruhlari kesimidagi farqini muntazam kuzatib borish zarur.

Kreditlar o‘sish sur’ati depozitlar o‘sishidan ketma-ket bir necha oy yuqori bo‘lgan holatda likvidlilikka bosim kuchayishi to‘g‘risida ogohlantiruvchi belgi shakllantirilishi lozim. Bunda kredit-depozit nisbati uchun barcha banklarga bir xil qat’iy chegara belgilashdan ko‘ra, bankning biznes-modeli, depozit bazasi barqarorligi, tashqi moliyalashtirish ulushi va aktivlar muddatini hisobga olgan holda tabaqalashtirilgan nazorat oralig‘idan foydalanish samarali bo‘ladi.

Ushbu yondashuv kreditlashni ma’muriy tarzda cheklashni emas, balki kredit portfelining o‘sishini barqaror moliyalashtirish manbalari bilan muvofiqlashtirishni nazarda tutadi. Kreditlash sur’ati resurs bazasi o‘sishidan sezilarli yuqori bo‘lgan banklar qo‘shimcha muddatli depozitlar, obligatsiyalar, subordinatsiyalangan qarzlar yoki boshqa uzoq muddatli manbalarni jalb qilishi lozim.

Depozitlarning umumiy hajmi bank likvidliligini baholash uchun muhim bo‘lsa-da, ularning muddat, valyuta, mijozlar va konsentratsiya bo‘yicha tarkibi resurs bazasining haqiqiy barqarorligini aniqroq ifodalaydi. 2025 yil yakunida talab qilib olinguncha depozitlarning jami depozitlardagi ulushi 31 foizgacha pasaygani likvidlilik nuqtai nazaridan ijobiy o‘zgarish hisoblanadi.

Shundan kelib chiqib, tijorat banklarida depozitlar barqarorligi ko‘rsatkichlari panelini shakllantirish taklif etiladi. U quyidagi tarkibiy ko‘rsatkichlarni qamrab olishi lozim:

2-jadval

Tijorat banklarida depozitlar barqarorligi ko‘rsatkichlari

Yo‘nalish	Baholanadigan ko‘rsatkich
Muddat tarkibi	Muddatli va jamg‘arma depozitlarining jami depozitlardagi ulushi
Tezkor chiqim riski	Talab qilib olinguncha depozitlar ulushi
Valyuta tarkibi	Milliy va xorijiy valyutadagi depozitlar nisbati
Mijozlar tarkibi	Aholi, korporativ mijozlar va davlat tashkilotlari depozitlari ulushi
Konsentratsiya	Eng yirik depozitorlar mablag‘larining jami depozitlardagi ulushi
Barqarorlik	Depozitlarning o‘rtacha saqlanish muddati va yangilanish darajasi
Narx omili	Depozitlar bo‘yicha o‘rtacha resurs qiymati

Depozitlarning yuridik muddatidan tashqari ularning amaldagi xulq-atvor muddatini ham baholash zarur. Masalan, talab qilib olinguncha depozitlarning muayyan qismi uzoq vaqt davomida

bank hisobvaraqlarida barqaror saqlanishi mumkin. Aksincha, rasman muddatli bo‘lgan yirik depozitlar muddati tugaganda bir vaqtning o‘zida chiqib ketishi ehtimoli mavjud. Shu sababli banklar depozitlarni shartnomaviy muddat bilan birga tarixiy harakatlanish xususiyatlari asosida ham guruhlashi lozim.

O‘zbekistonda LCR va NSFR bo‘yicha minimal talab 100 foiz, yuqori likvidli aktivlarning jami aktivlardagi eng kam ulushi 10 foiz hamda lahzalik likvidlilik koeffitsiyenti 25 foiz etib belgilangan. Mazkur koeffitsiyentlar likvidlilikning turli jihatlarini ifodalagani sababli ularni alohida emas, yagona tizim doirasida boshqarish talab etiladi [7].

LCR qisqa muddatli stress sharoitidagi pul chiqimlarini qoplash qobiliyatini, NSFR aktivlarning barqaror resurslar bilan moliyalashtirilganligini, yuqori likvidli aktivlar ulushi esa balansdagi tez sotilishi mumkin bo‘lgan aktivlar zaxirasini ko‘rsatadi. Tadqiqot natijalari ushbu ko‘rsatkichlarning omillarga ta’sirchanligi bir xil emasligini ko‘rsatdi. Masalan, kredit-depozit nisbati barcha likvidlilik ko‘rsatkichlariga salbiy ta’sir qilgan bo‘lsa, asosiy stavka va valyuta kursi o‘zgarishi ko‘proq yuqori likvidli aktivlar ulushida namoyon bo‘lgan.

Shu bois banklarning likvidlilik siyosatida quyidagi uch bosqichli yondashuvdan foydalanish maqsadga muvofiq:

1. Tezkor likvidlilik darajasi. Kunlik va 30 kunlik pul oqimlari, LCR va lahzalik likvidlilikni nazorat qilish.
2. Tarkibiy likvidlilik darajasi. NSFR, resurslar muddati, kredit-depozit nisbati va aktivlar hamda majburiyatlarning muddatlarini muvofiqlashtirish.
3. Strategik likvidlilik darajasi. Yuqori likvidli aktivlar zaxirasi, moliyalashtirish manbalarini diversifikatsiya qilish va favqulodda moliyalashtirish rejasini shakllantirish.

Bankning LCR koeffitsiyenti yuqori bo‘lgani bilan NSFR minimal talabga yaqin bo‘lsa, qisqa muddatli likvidlilik yetarli, ammo resurs bazasining uzoq muddatli barqarorligi zaif bo‘lishi mumkin. Shuningdek, yuqori likvidli aktivlar ulushi me’yordan yuqori bo‘lgan holda kredit-depozit nisbatining tez o‘sishi kelgusi davrlarda likvidlilik zaxirasining qisqarish xavfini keltirib chiqaradi.

Likvidlilik riskini alohida ko‘rsatkichlar orqali baholash ba’zan riskning umumiy darajasini to‘liq aks ettirmaydi. Shu sababli O‘zbekiston bank tizimi uchun bank tizimi likvidliligiga bosim indeksini joriy etish taklif etiladi. Indeksni quyidagicha shakllantirilishi mumkin:

$$BTLBI_t = w_1 Z(\Delta LDR_t) + w_2 Z(\Delta DD_t) + w_3 Z(EXR_t) + w_4 Z(\Delta NPL_t) - w_5 Z(\Delta TD_t) - w_6 Z(HQLA_A_t)$$

bu yerda:

$BTLBI_t$ – bank tizimi likvidliligiga bosim indeksi;

Z – ko‘rsatkichni standartlashtirish natijasi;

ΔLDR – kredit-depozit nisbatining o‘zgarishi;

ΔDD – talab qilib olinguncha depozitlar ulushining o‘zgarishi;

EXR – valyuta kursining o‘zgarishi;

ΔNPL – muammoli kreditlar ulushining o‘zgarishi;

ΔTD – muddatli depozitlar ulushining o‘zgarishi;

HQLA_A – yuqori likvidli aktivlarning jami aktivlardagi ulushi;

w_i – har bir omilning vazni.

Kredit-depozit nisbati, talab qilib olinguncha depozitlar, valyuta qadrsizlanishi va muammoli kreditlar ko‘payishi indeks qiymatini oshirib, likvidlilikka bosim kuchayganini anglatadi. Muddatli depozitlar va yuqori likvidli aktivlar ulushining ortishi esa indeksni pasaytiradi.

Indeks vaznlarini subyektiv ravishda belgilash emas, balki ARDL modelida olingan standartlashtirilgan koeffitsiyentlar, stress-test natijalari va tarixiy likvidlilik holatlari asosida kalibrlash lozim. Indeksning o‘sishi kuzatilganda Markaziy bank va tijorat banklari qo‘shimcha stress-test o‘tkazishi, moliyalashtirish rejasini qayta ko‘rib chiqishi hamda yuqori likvidli aktivlar zaxirasini oshirishi mumkin.

Empirik natijalar milliy valyutaning qadrsizlanishi yuqori likvidli aktivlarning jami aktivlardagi ulushiga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkinligini ko‘rsatdi. Valyuta kursi o‘zgarishi bank balansidagi

xorijiy valyutadagi aktivlar va majburiyatlarni qayta baholash, xorijiy qarzlarga xizmat ko‘rsatish xarajatlarini oshirish hamda depozitlarning valyuta tarkibini o‘zgartirish orqali likvidlilikka ta’sir qiladi.

Shu sababli bank tizimi likvidliligini stress-test qilishda jami valyuta pozitsiyasi bilan cheklanmasdan, milliy va xorijiy valyutalar bo‘yicha quyidagi ssenariylarni alohida baholash zarur:

- milliy valyutaning keskin qadrsizlanishi;
- xorijiy valyutadagi depozitlarning tezkor chiqib ketishi;
- tashqi kredit liniyalarini qayta moliyalash imkoniyatining cheklanishi;
- valyuta bozorida sotiladigan aktivlar likvidliligining pasayishi;
- yirik tashqi majburiyatlarning bir vaqtda so‘ndirilishi;
- eksport tushumlari va transchegaraviy pul o‘tkazmalarining qisqarishi.

Markaziy bankning likvidlilik stress-testi ham banklar bo‘yicha milliy va xorijiy valyutadagi kutiladigan pul kirimi hamda chiqimini alohida baholashga asoslangan. Ushbu amaliyotni banklarning ichki stress-test tizimlarida ham chuqurlashtirish maqsadga muvofiq.

Tadqiqotda asosiy stavkaning oshishi yuqori likvidli aktivlar ulushining o‘sishi bilan bog‘liq ekani aniqlandi. Bu pul-kredit siyosati qat’iylashgan davrlarda kreditlarga talabning pasayishi, banklar tomonidan ehtiyotkor likvidlilik zaxirasining oshirilishi va qimmatli qog‘ozlarga mablag‘ yo‘naltirilishi bilan izohlanishi mumkin.

Biroq asosiy stavka oshishi depozitlar narxini, banklararo resurslar qiymatini va kreditlar bo‘yicha to‘lov intizomini ham o‘zgartiradi. Shu bois banklarda foiz stavkasi va likvidlilik risklarini alohida boshqarish o‘rniga, ularni aktivlar va passivlarni boshqarish qo‘mitasi doirasida o‘zaro bog‘liq holda baholash zarur. Asosiy stavka o‘zgarishining har bir ssenariysi bo‘yicha:

- depozitlar hajmi va tarkibi;
- kreditlarga talab;
- muddatidan oldin yopiladigan depozitlar;
- muammoli kreditlar ehtimoli;
- banklararo resurslar qiymati;
- qimmatli qog‘ozlar bozor qiymati;
- LCR va NSFRga ta’sir oldindan hisoblab chiqilishi lozim.

Bunda asosiy stavkaning 100, 200 va 300 bazis bandga oshishi yoki pasayishi kabi ssenariylar banklarning ichki stress-testlari uchun qo‘llanilishi mumkin. Ushbu miqdorlar normativ chegara emas, balki turli shoklarga ta’sirchanlikni baholashga xizmat qiluvchi ssenariylar sifatida qaralishi zarur.

Muammoli kreditlarning mustaqil ta’siri yakuniy ixcham ARDL modellarida statistik jihatdan barqaror shakllanmagan bo‘lsa-da, nazariy va amaliy jihatdan kredit portfeli sifati likvidlilikning muhim omili bo‘lib qoladi. Muammoli kreditlar rejalashtirilgan pul tushumlarini kechiktiradi, qo‘shimcha zaxiralar talab qiladi va bankning likvid aktivlarini qisqartiradi.

2025 yilda muammoli kreditlar hajmining kamayishi va ularning jami kreditlardagi ulushi 3 foizga tushishi bank tizimi barqarorligi uchun ijobiy holat bo‘lgan. Biroq NPL ko‘rsatkichining o‘zi kelgusi pul oqimlaridagi barcha yo‘qotishlarni aks ettirmaydi. Shu sababli banklar likvidlilik prognozlarida quyidagilarni hisobga olishi lozim:

- muddati o‘tmagan, ammo to‘lov qobiliyati zaiflashgan kreditlar;
- qayta tuzilgan kreditlar;
- foiz to‘lovlari kechikayotgan qarzdorlar;
- bir tarmoq yoki yirik qarzdorlardagi konsentratsiya;
- xorijiy valyutada kredit olgan, ammo valyuta tushumi mavjud bo‘lmagan qarzdorlar;
- kreditlar bo‘yicha kutiladigan pul oqimlarining stress-ssenariydagi qisqarishi.

Bu kredit riskining likvidlilikka kechikib ta’sir qilishini oldindan hisobga olish imkonini beradi.

Bank tizimi bo‘yicha aktivlar va majburiyatlar muddatlari o‘rtasidagi nomutanosiblik yaxshilangan bo‘lsa-da, qisqa muddatli majburiyatlar hisobiga uzoq muddatli kreditlarni moliyalashtirish likvidlilik riskining asosiy manbalaridan biri bo‘lib qoladi.

An’anaviy muddatlar tafovuti tahlili shartnomada ko‘rsatilgan so‘ndirish muddatiga asoslanadi. Biroq mijozlarning amaldagi xatti-harakatlari shartnomaviy muddatdan farq qilishi mumkin. Shu sababli quyidagi xulq-atvor xususiyatlarini hisobga olish zarur:

- talab qilib olinguncha depozitlarning barqaror qismi;
- muddatli depozitlarning qayta joylashtirilish ehtimoli;
- kreditlarning muddatidan oldin qaytarilishi;
- foydalanilmagan kredit liniyalari bo‘yicha ehtimoliy mablag‘ talablari;
- kafolat va akkreditivlar bo‘yicha shartli majburiyatlar;
- bozor shaki davrida depozitlar chiqib ketish sur’ati.

Xulq-atvor muddatlari asosida qayta tuzilgan likvidlilik tafovuti bankning real pul oqimlarini shartnomaviy muddatlar tahliliga nisbatan aniqroq ifodalaydi.

Bank tizimi bo‘yicha jamlangan LCR yoki NSFR ko‘rsatkichining yuqori bo‘lishi barcha banklarda likvidlilik holati bir xil ekanini anglatmaydi. Ayrim banklarda yuqori likvidli aktivlar ortiqcha bo‘lishi, boshqalarida esa koeffitsiyentlar minimal talabga yaqin shakllanishi mumkin. Shu sababli tizim bo‘yicha o‘rtacha ko‘rsatkichlar bilan bir qatorda taqsimotning medianasi, eng past qiymati va banklar o‘rtasidagi tafovut ham kuzatilishi lozim. Tabaqalashtirilgan nazoratda banklarni quyidagi mezonlar bo‘yicha guruhlash mumkin:

- davlat ishtirokidagi va xususiy banklar;
- tizimli ahamiyatga molik va boshqa banklar;
- chakana, korporativ va universal biznes modeli banklar;
- tashqi moliyalashtirishga yuqori va past darajada bog‘liq banklar;
- milliy va xorijiy valyutadagi majburiyatlari ulushi yuqori banklar.

Bu umumiy makroprudensial choralar bilan bir qatorda muayyan bank guruhlariga mos maqsadli likvidlilik choralarini belgilash imkonini beradi.

Likvidlilik riskining qisqa vaqt ichida yuzaga chiqishi banklar va tartibga soluvchi organlardan ma’lumotlarni yuqori davriylikda qayta ishlashni talab etadi. Shu sababli Markaziy bank va tijorat banklarida likvidlilik ko‘rsatkichlarini kunlik yoki haftalik kuzatuvchi yagona raqamli tahliliy panelni shakllantirish maqsadga muvofiq. Panelda quyidagi ko‘rsatkichlar aks ettirilishi lozim:

- LCR va NSFRning amaldagi hamda prognoz qiymatlari;
- yuqori likvidli aktivlar tarkibi;
- kredit-depozit nisbati;
- yirik depozitorlar mablag‘lari;
- depozitlar chiqib ketish sur’ati;
- valyutalar bo‘yicha likvidlilik tafovuti;
- banklararo mablag‘lar jalb qilish qiymati;
- garov sifatida foydalanilishi mumkin bo‘lgan aktivlar;
- stress-ssenariylardagi sof pul chiqimi;
- bank tizimi likvidliligiga bosim indeksi.

Raqamli panel ma’lumotlarni faqat qayd etish emas, balki belgilangan ko‘rsatkichlar yomonlashganda avtomatik ogohlantirish yuborish vazifasini ham bajarishi lozim.

Shunday qilib, empirik natijalar asosida O‘zbekiston bank tizimi likvidliligini boshqarishda asosiy e’tibor kredit-depozit nisbatini maqbullashtirish, depozit resurslarining barqarorligini oshirish, valyutalar va muddatlar bo‘yicha likvidlilik tafovutlarini chuqur baholash hamda makroiqtisodiy shoklarni bank ichki ko‘rsatkichlari bilan birgalikda nazorat qilishga qaratilishi lozim. Mazkur choralar bank tizimining joriy majburiyatlarni bajarish qobiliyatini saqlash bilan birga, uning kreditlash va moliyaviy vositachilik vazifalarini barqaror amalga oshirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Berger, A.N. and Bouwman, C.H.S. (2009). Bank Liquidity Creation. The Review of Financial Studies, 22(9), pp. 3779–3837. doi: 10.1093/rfs/hhn104.

2. Basel Committee on Banking Supervision. (2013). Basel III: The Liquidity Coverage Ratio and Liquidity Risk Monitoring Tools. Basel: Bank for International Settlements.
3. Basel Committee on Banking Supervision. (2014). Basel III: The Net Stable Funding Ratio. Basel: Bank for International Settlements.
4. DeYoung, R. and Jang, K.Y. (2016). Do Banks Actively Manage Their Liquidity? Journal of Banking & Finance, 66, pp. 143–161. doi: 10.1016/j.jbankfin.2015.11.013.
5. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki. (2026). Statistik byulleten: 2025 yil. Toshkent: O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki.
6. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki. (2026). Moliyaviy barqarorlik sharhi: 2025 yil. Toshkent: O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki.
7. Tijorat banklarining likvidliligini boshqarishga qo‘yiladigan talablar to‘g‘risidagi nizom. (O‘zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi tomonidan 2026 yil 18 iyulda ro‘yxatdan o‘tkazilgan, ro‘yxat raqami 2709) https://lex.uz/uz/docs/8339142.

UDK: 330.35

YASHIL IQTISODIYOT: O‘ZBEKISTONNING BARQAROR KELAJAGIGA YO‘L

ЗЕЛЕНАЯ ЭКОНОМИКА: ПУТЬ К УСТОЙЧИВОМУ БУДУЩЕМУ УЗБЕКИСТАНА

GREEN ECONOMY: THE PATH TO A SUSTAINABLE FUTURE OF UZBEKISTAN

Nazarov Javohir Ro‘zimurod o‘g‘li
Toshkent kimyo-texnologiya instituti Yangiyer filiali Menejment 2-kurs talabasi

Annotatsiya

Ushbu maqola O‘zbekistonning yashil iqtisodiyotga o‘tish jarayonini va uning barqaror rivojlanishga ta’sirini ekonometrik tahlil asosida o‘rganadi. 2016–2024-yil ma’lumotlari asosida YaIM o‘sishi, qayta tiklanadigan energiya ulushi, CO_2 emissiyasi va energiya intensivligi o‘rtasidagi bog‘liqlik baholandi. OLS va ARDL modellari natijalariga ko‘ra, qayta tiklanadigan energiya YaIM o‘sishiga ijobiy, CO_2 emissiyasi esa salbiy ta’sir ko‘rsatadi. Asosiy muammolar — energiya subsidiyalarining yuqoriligi, suv tanqisligi va sanoatning uglerod intensivligi. Taklif etilgan yechimlar: xalqaro yashil investitsiyalarni jalb qilish, subsidiyalarni qisqartirish va raqamli texnologiyalarni keng joriy etish. Tadqiqot natijalari yashil iqtisodiyot O‘zbekistonning iqtisodiy o‘sishini tezlashtirishi va ekologik xavflarni kamaytirishini ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: yashil iqtisodiyot, barqaror rivojlanish, qayta tiklanadigan energiya, CO2 emissiyasi, ekonometrik tahlil.

Статья анализирует процесс перехода Узбекистана к зеленой экономике и его влияние на устойчивое развитие на основе эконометрического анализа. На данных за 2016–2024 годы оценены взаимосвязи между ростом ВВП, долей возобновляемой энергии, выбросами CO_2 и энергетической интенсивностью. Согласно моделям OLS и ARDL, возобновляемая энергия положительно влияет на рост ВВП, тогда как выбросы CO_2 оказывают отрицательное воздействие. Основные проблемы включают высокие энергетические субсидии, дефицит воды и высокую углеродоёмкость промышленности. Решения предполагают привлечение международных зеленых инвестиций, сокращение субсидий и расширение цифровых технологий. Результаты показывают, что зеленая экономика может ускорить экономический рост Узбекистана и снизить экологические риски.